

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 21 mars 1941 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 39 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 24 januari 1941, föreslagit riksdagen att

dels till Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

dels ock till Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m. för budgetåret 1941/42 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 730,000 kronor.

I proposition den 16 februari 1940, nr 63, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för införande snarast möjligt av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, *dels ock* medgiva, att därigenom uppkommande kostnader finge enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande bestridas från det å fjärde huvudtiteln under lantförsvaret upptagna förslagsanslaget till inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m.

Till grund för det sålunda framlagda förslaget låg en av chefen för armén i skrivelse den 5 januari 1940 gjord framställning, däri han hemställt, att medel måtte ställas till förfogande för bestridande av den för kalenderåret 1940 beräknade kostnaden för en hålkortsanläggning av typ Hollerith. Därest denna framställning bifölles, vore det chefens för armén avsikt att sedermera föreslå de åtgärder och bestämmelser, som kunde erfordras för anläggningens utnyttjande i det i framställningen angivna syftet.

Riksdagen (skrivelse nr 128) biföll Kungl. Maj:ts i förenämnda proposition gjorda hemställan samt anförde därvid bland annat följande:

I likhet med departementschefen är riksdagen av den uppfattningen, att en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning snarast bör ske. Genom en centralisering, på sätt föreslagits, och införande på ifrågavarande område av moderna maskinella anordningar skulle även enligt riksdagens mening åstadkommas mera praktiska och effektiva för-

hållanden än som för närvarande äro rådande. Riksdagen har därför funnit sig böra bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande på detta område av ett maskinellt redovisningssystem i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen anförts.

I anslutning till vad sålunda förekommit uppdrog Kungl. Maj:t den 19 april 1940 åt chefen för armén att med beaktande av vad i förenämnda proposition och riksdagsskrivelse i ämnet anförts till Kungl. Maj:t inkomma med slutligt förslag angående vidtagande av åtgärder för införande av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m.

Till åtlydnad härav har chefen för armén med skrivelse den 23 december 1940 överlämnat förslag till åtgärder för införande av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning, vilka förslag närmare utformats i en vid skrivelsen fogad, inom arméstaben upprättad promemoria.

I arméstabens promemoria anföres till en början, att på grund av Kungl. Maj:ts förberörda uppdrag utförts — förutom närmare undersökningar rörande lämpligaste sättet för utnyttjande av hålkortsmaskiner — jämväl undersökningar för utrönande av s. k. adresseringsmaskiners lämplighet för det ifrågavarande ändamålet samt beträffande lämpligheten av att använda båda maskintyperna i förening.

De verkställda undersökningarna hade lämnat till resultat, att såsom maskinella hjälpmedel för rullföringen och redovisningen av de värnpliktiga borde anskaffas *dels* adresseringsmaskiner med uppställning vid fredstruppförbanden, *dels* ock en i förhållande till den i förenämnda proposition skisserade centrala hålkortsanläggningen väsentligt reducerad sådan anläggning för i huvudsak statistiska ändamål, avsedd att uppställas i anslutning till arméstaben.

Till närmare belysning av utredningsresultatet ävensom av ett på grundval därav uppbyggt redovisningssystem's återverkningar i organisatoriskt avseende och dess ekonomiska konsekvenser har i promemorian lämnats en ingående redogörelse, som i huvudsak återgives i propositionen.

Chefen för armén har i sin förenämnda skrivelse den 23 december 1940 till en början erinrat om de i arméstabens promemoria gjorda kostnadsberäkningarna samt därvid framhållit, att mot de beräknade årskostnaderna svarade besparingar i avseende å nu utgående kostnader, vilka besparingar kunde uppskattas till, i runt tal, 600,000 kronor. Den årliga merkostnaden för den nya organisationen kunde därför begränsas till omkring 200,000 kronor. De betydande fördelar, som kunde vinnas genom omorganisationen, ansåge emellertid chefen för armén väl motivera såväl engångskostnaden som de årliga merkostnaderna. — Därest Kungl. Maj:t funne det framlagda förslaget böra godtagas, vore det av betydelse att beslut härom fattades i så god tid, att omorganisationen kunde vara genomförd till årsskiftet 1941—1942.

Vid beslut i enlighet med det avgivna förslaget syntes engångskostnaderna böra beräknas med 1,000,000 kronor för innevarande budgetår och återstoden för budgetåret 1941/42. Årskostnaderna borde beräknas från och med sistnämnda budgetår.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande:

Såsom inledningsvis anförts har det redan tidigare stått klart, att en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning snarast borde ske. I enlighet med denna uppfattning fattades också vid 1940 års lagtima riksdag ett principbeslut i frågan, innebärande bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande på detta område av ett maskinellt redovisningssystem i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anfördes i propositionen nr 63 till nämnda riksdag. Härvid förutsattes, såsom i det föregående närmare utvecklats, att en central hålkortsanläggning skulle inrättas såsom huvudsakligt hjälpmedel för ett reformerat redovisnings- och rullföringssystem. Vid de fortsatta undersökningar, som erfordrades för utrönande av den lämpligaste typen för maskinaggregaten, förutsattes emellertid jämväl skola utredas frågan, huruvida en till lokala myndigheter decentraliserad maskinell utrustning av enklare slag skulle kunna medföra en godtagbar lösning inom en rimlig kostnadsram.

De fortsatta undersökningar, som i förevarande hänseenden bedrivits inom arméstaben, ha nu resulterat i föreliggande förslag om en i förhållande till det tidigare, i propositionen nr 63/1940 L skisserade förslaget på väsentliga punkter avvikande organisation av de värnpliktigas rullföring och redovisning. Den nu föreslagna organisationen, för vars innebörd och konsekvenser i olika hänseenden närmare redogörelse lämnats i det föregående, innebär en kombination av adresseringsmaskiner och en central hålkortsanläggning, därvid adresseringsmaskinerna avses skola uppställas vid truppförband och vissa andra formationer och anstalter, medan hålkortsanläggningen skulle uppställas i arméstaben och därstädes komma till användning för i huvudsak statistiska ändamål. För betjänande av maskinanläggningarna och för utförande av de arbetsuppgifter i övrigt, som den nya organisationen beräknas medföra, erfordras civil biträdespersonal till avsevärt antal, vartill komma nya arvodesbefattningar för officerare och underofficerare. Vidare erfordras i åtskilliga fall om- och tillbyggnadsarbeten vid förläggningarna för inrymmande av de nya maskinerna och den för rullförings- och redovisningsväsendet erforderliga personalen.

För min del har jag funnit den nu i ärendet förebragta utredningen giva vid handen, att ett system för redovisning av de värnpliktiga, vilket på sätt i promemorian föreslås anknutes till de särskilda fredsförbanden, ur effektivitetssynpunkt är avgjort överlägset det i propositionen nr 63/1940 L skisserade redovisningssystemet. Sistnämnda system, vilket innebar en fullständig centralisering av de värnpliktigas redovisning, skulle enligt vad de fortsatta övervägandena utvisat icke medgiva det ständiga å jour-hållande av redovisningen, vilket är en förutsättning för att de värnpliktigas inkallelser och fördelning på mobiliseringsförband m. m. skola kunna ske med önskvärd snabbhet och säkerhet. Att förberedelserna för värnpliktsinkallelserna äga rum vid de fredsförband, som hava att ombesörja de värnpliktigas inkallande och emottagande vid mobilisering, måste också enligt sakens natur innebära påtagliga fördelar. Jag finner mig därför böra i princip lämna förslaget om införande av maskinella anordningar vid truppförbanden och vissa därmed jämförliga organisationer min tillstyrkan.

Med detta ståndpunktstagande har jag icke tagit någon slutlig ställning till de frågor av lagstiftningsnatur, som i arméstabens promemoria ansetts sammanhänga med genomförandet av det nya redovisningssystemet, nämligen dels förslaget om upphävande av den sedan gammalt i värnpliktslagen stadgade skillnaden mellan beväring och landstorm, dels frågan om införande av vissa rättsliga garantier för orderinkallelserns effektiva funktioner. Dessa

frågor tarva ett väsentligt grundligare övervägande än som hittills varit möjligt. Då jag det oaktat anser mig nu kunna hemställa om principbeslut i fråga om värnpliktsredovisningen vid truppförbanden, beror detta på att de nämnda lagfrågorna enligt min mening icke så intimt sammanhånga med reformens genomförande som i promemorian gjorts gällande; de synas utan större olägenhet kunna lösas i andra sammanhang.

En bidragande orsak till att jag redan nu anser mig böra föreslå, att frågan om införande av det nya redovisningssystemet vid truppförbanden upptages till principiellt avgörande, ligger däri, att ett uppskjutande av ett sådant avgörande kan befaras avsevärt förskjuta tidpunkten för den nya organisationens genomförande, vilket därest principbeslut nu fattas anses kunna åga rum vid årsskiftet 1941—1942. Jämväl med hänsyn till önskvärdheten att snarast kunna träffa avtal angående de för organisationen erforderliga maskinleveranserna framstår ett beslut i ärendet redan nu såsom önskvärt.

Vad jag nu anfört gäller tillvidare endast den föreslagna organisationens huvuddel eller den till truppförbanden och därmed jämställda organ förlagda redovisningen av de värnpliktiga. I fråga om den föreslagna, centralt anordnade hälkortsanläggningen innehåller arméstabens promemoria icke tillräckliga hållpunkter för bedömande av de uppgifter som med densamma skulle tillgodoses. Jag är därför icke beredd att utan ytterligare utredning i denna del tillstyrka förslaget. Därest en dylik central anläggning befinnes vara erforderlig för statistikändamål, läser denna fråga kunna lösas för sig. Av promemorian synes för övrigt framgå, att lokaler för en dylik anläggning icke lämpligen kunna anordnas i militärstabsbyggnaden annat än i samband med beredande av nya lokaler för krigsarkivet, en fråga som ännu är helt olöst.

I anslutning till ett principbeslut om införande av ett redovisningssystem med adresseringsmaskiner synes i detta sammanhang böra till närmare behandling upptagas allenast frågan om de därmed direkt förbundna engångskostnaderna, fränsett kostnaderna för lokaler. Lokalkostnaderna tarva enligt min mening en ytterligare utredning, innan slutligt förslag därutinnan kan framläggas. Likaså är det nödvändigt att underkasta de i förslaget upptagna personalkostnaderna en grundlig översyn, syftande till att i möjligaste mån nedbringa desamma. Personalfrågorna torde därför icke kunna upptagas förrän tidigast i samband med behandlingen av de ur statsverkspropositionen utbrutna avlöningsanslagen för de olika försvarsgrenarnas personal. Det bör därvid även närmare övervägas, huruvida icke i samband med reformens genomförande den nuvarande rullföringsorganisationen skall kunna ytterligare nedbringas i förhållande till vad som i förslaget förutsatts eller eventuellt jämte landstormsområdesorganisationen helt upphöra.

I promemorian har räknats med ett sammanlagt behov av 83 anläggningar för adresseringsmaskiner, fördelade på olika typer alltefter den erforderliga kapaciteten. Utgångspunkten har därvid varit, att en maskinanläggning skulle finnas *dels* vid samtliga nu befintliga fredsförband vid armén, nämligen 21 infanteriregementen, 4 kavalleriregementen, 10 artilleriregementen, 1 luftvärnsdetachment, 3 ingenjörkårer, 2 signalförband, 4 trängkårer och 3 intendenturkompanier, *dels* vid generalfälttygmästarens, generalintendentens och generalfältläkarens expeditioner, *dels* vid samtliga 5 militärområdesstabers, *dels* vid örlogsstationerna i Stockholm och Karlskrona, *dels* vid Vaxholms och Karlskrona kustartilleriregementen samt vid Gotlands kustartillerikår, *dels ock* vid samtliga nu befintliga 10 flygflottiljer ävensom vid den föreslagna s. k. basorganisationen i Övre Norrland. Detta skulle sammanlagt innebära ett behov av 72 anläggningar. Därutöver har emellertid räknats med att i en blivande ny försvarsordning skulle tillkomma

vissa nya enheter av skilda slag, så att antalet anläggningar skulle uppgå till 83. Å andra sidan har icke räknats med några maskinaggregat i reserv. För min del anser jag, att man vid bedömande av det erforderliga antalet anläggningar bör utgå från de förband som nu finnas eller beträffande vilka förslag redan framlagts eller med säkerhet kan väntas. Med tillämpning härav bör antalet erforderliga anläggningar beräknas till den nämnda siffran 72 med tillägg dels av 3 för nya luftvärnsdetachment, dels 1 för en kustartillerikår för Älvsborgs fästning och dels 2 för de föreslagna nya flygflottiljerna i Nyköping och Kalmar. I enlighet därmed skulle antalet uppgå till 78. Emellertid torde det vara nödvändigt att räkna med en viss reserv, vilken icke torde böra sättas lägre än till 7, varför antalet anläggningar som på en gång bör beställas torde böra bestämmas till 85. Därmed har jag emellertid icke tagit slutlig ståndpunkt till frågan, huruvida adressmaskinanläggningar behövas vid samtliga organisationer, som i promemorian föreslagits. Exempelvis bör frågan om anordnande av dylika anläggningar vid en var av generalfälttygmästarens, generalintendentens och generalfältläkarens expeditioner underkastas ytterligare prövning. Emot den för anläggningarna föreslagna typen, det amerikanska fabrikkatet Addressograph, torde intet vara att erinra.

Kostnaderna för anskaffning av 85 maskinanläggningar av nämnda typ kunna enligt under hand lämnade uppgifter jämlikt föreliggande anbud beräknas till sammanlagt 1,536,030 kronor, inklusive frakter till respektive uppställningsplatser ävensom uppmontering. Härtill komma kostnaderna för vissa tillbehör — ramar, plåtar, ryttare och skyltkort — vilka med hänsyn till att mängden av dessa tillbehör torde böra något ökas utöver vad som i arméstabens promemoria beräknats böra upptagas med 365,000 kronor. Kostnaderna för erforderliga skåp och lådor för plåtar och register uppgå enligt föreliggande anbud till 163,040 kronor. För oförutsedda utgifter för täckande av uppkommande merkostnader för transporter, försäkringar och eventuella ändringar i tullsatsen m. m. torde böra beräknas ett för slutsiffrans avjämnande till 30,930 kronor upptaget belopp. Slutligen tillkommer allmän omsättningsskatt å den ifrågakvarande leveransen, vilken helt ombesörjes av aktiebolaget Systema; den av skatten förorsakade prisförhöjningen torde kunna beräknas till 105,000 kronor.

I enlighet med det anförda skulle kostnaderna för anskaffningen av adresseringsmaskinerna jämte tillbehör beräknas på följande sätt:

Maskinutrustning (inklusive frakt m. m.)	kronor	1,536,030
Tillbehör	»	365,000
Skåp och lådor	»	163,040
Oförutsedda merkostnader m. m.	»	30,930
Allmän omsättningsskatt	»	105,000

Summa kronor 2,200,000.

Till sistnämnda summa torde, i anslutning till vad i arméstabens promemoria föreslagits, böra läggas ett belopp av 30,000 kronor, avsett dels för hyra av reservmaskiner under uppsättningstiden och dels för anordnande av kurser för utbildning av den personal, som i första hand måste bibringas kunskap om den nya organisationen och adresseringsmaskinernas funktionerande.

Det belopp som i detta sammanhang bör äskas av riksdagen uppgår i enlighet med det anförda till $(2,200,000 + 30,000 =)$ 2,230,000 kronor. Av detta belopp torde 1,500,000 kronor böra anvisas å tilläggsstat för innevarande budgetår och återstoden eller 730,000 kronor å riksstaten för budgetåret

1941/42. Anslagen torde böra upptagas å fjärde huvudtiteln, för innevarande budgetår under avdelningen G. Gemensamma utgifter och för nästkommande budgetår under avdelningen E. Diverse.

Utskottet.

Såsom departementschefen erinrat fattades vid 1940 års lagtima riksdag principbeslut i fråga om en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning, vilket åsyftade att i vissa avseenden åstadkomma en fullständig centralisering på ifrågavarande område. Det förslag, som departementschefen nu efter verkställd ytterligare utredning i ärendet framlagt, innebär en i förhållande till ovannämnda förslag på väsentliga punkter avvikande organisation. Det förebragta utredningsresultatet har givit även utskottet vid handen, att ett system för redovisning av de värnpliktiga, vilket anknytes till de särskilda fredsförbanden, torde innebära påtagliga fördelar. Utskottet finner sig därför kunna i princip tillstyrka förslaget om den ifrågasatta reformens genomförande i enlighet med av departementschefen nu angivna riktlinjer.

Vad beträffar valet av maskinutrustning synes utskottet kostnaderna för densamma vara höga, men då det är angeläget att den nya organisationen snarast genomföres och då utrustningen ifråga vitsordats vara den för ändamålet tekniskt lämpligaste, anser sig utskottet böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag jämväl i denna del.

Vad departementschefen i övrigt föreslagit tillstyrkes av utskottet.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) till *Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

b) till *Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m.* för budgetåret 1941/42 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 730,000 kronor.

Stockholm den 21 mars 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 55.